

Στα χνάρια του χρόνου και της ιστορίας Μέρος Α'

Το ναυάγιο του ατμόπλοιου ΑΘΗΝΑ φέρνει στο φως ολόκληρη την ιστορία της ελληνικής εμπορικής ναυτιλίας κατά τον 19ο αιώνα, όπως αυτή διαμορφώθηκε μέσα στις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες της εποχής

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΚΑΛΩΝ

Η «Αθηνά του Τζων» στο λιμάνι του Πόρου το 1905

Το βράδυ της 8ης Δεκεμβρίου του 1946, στις 20:10, ο αξιωματικός υπηρεσίας του Υπουργείου Ναυτικών έλαβε ένα επείγον μήνυμα από τη βρετανική πρεσβεία της Αθήνας, το οποίο πληροφορούσε τις ελληνικές αρχές για το ναυάγιο ενός πλοίου στη νήσο Σύρνα, έμφορτου με 800 περίπου Εβραίους επιβάτες. Η απόμακρη και σχεδόν ακατοίκητη σήμερα νήσος Σύρνα ή Σειρήνα των Δωδεκανήσων, η οποία βρίσκεται 50 περίπου ναυτικά μίλια βορειοδυτικά της νήσου Ρόδου και 20 ναυτικά μίλια νότια της νήσου Α-στυπάλαιας, κατοικείται το διάστημα αυτό από τον Θεόδωρο Μεταξιώτη, τον αποκαλούμενο «βασιλιά της Σύρνας», τη γυναίκα του και τα παντρεμένα τους παιδιά, οκτώ συνολικά άτομα. Η αντίδραση των εχόντων την ευθύνη στη θαλάσσια αυτή περιοχή υπήρξε άμεση, καθώς ενεργοποιήθηκε πάραυτα ένας σωστικός μηχανισμός από πλοία του Ελληνικού και του Βρετανικού Ναυτικού. Τα πλοία αυτά στάλθηκαν στην περιοχή του ναυαγίου με σκοπό τη διάσωση των ναυαγών, την προσφορά κάθε δυνατής βοήθειας, την επίβλεψη και επίλυση των προβλημάτων που σχετίζονταν με τη βύθιση και τον προορισμό του πλοίου, αλλά κυρίως τη διερεύνηση της «φυλετικής και εθνικής ταυτότητας» των ναυαγών και την ανάλογη λήψη

μέτρων. Τη γενική εποπτεία της όλης επιχείρησης είχε αναλάβει το Βρετανικό Ναυτικό, επικουρούμενο πρωτίστως από το ελληνικό Βασιλικό Ναυτικό και τη βρετανική Βασιλική Αεροπορία (RAF). Η ευρύτερη περιοχή των Δωδεκανήσων τελούσε το διάστημα αυτό υπό βρετανική διοίκηση, των Συμμαχικών Δυνάμεων Κατοχής. Το καθεστώς αυτό είχε διαδεχθεί προσωρινά –μέχρι την ολοκληρωτική ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα– την 33χρονη ιταλική κατοχή των νησιών, η οποία είχε προκύψει ως απόρροια του ιταλοτουρκικού πολέμου του 1911-1912. Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την ήττα της Ιταλίας, μέλους των Δυνάμεων του Άξονα, τα Δωδεκάνησα είχαν περιέλθει –μετά την απόφαση των υπουργών των Εξωτερικών των τεσσάρων κυρίων συμμαχικών δυνάμεων, στις 17 Ιουνίου 1946 στο Παρίσι– υπό την επιτήρηση των Βρετανών, οι οποίοι έλεγχαν τη γενικότερη περιοχή στηριζόμενοι στην ακόμη ισχύουσα «Βρετανική Εντολή της Μεσοποταμίας». Η «Εντολή» αυτή είχε παραχωρηθεί σύμφωνα με το άρθρο 22 του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στη Βρετανική Αυτοκρατορία στις 25 Απριλίου 1920, σχεδόν αμέσως μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Καθόριζε, λοιπόν, τη Βρετανική Αυτοκρατορία ως την κύρια υπεύθυνη δύ-

ναμη για την ευρύτερη περιοχή της Μεσοποταμίας, προσφέροντάς της έτσι έναν μανδύα ευνομίας σε αυτό που δεν ήταν τίποτε άλλο, σύμφωνα με τη σύγχρονη κοινωνικοπολιτική οπτική, από καθαρή αποικιοκρατία.

Ένα από τα κύρια σημεία του άρθρου 22, το οποίο καλείτο να υπερασπίσει και να διευθετήσει η Βρετανική Εντολή, ήταν η διαφύλαξη και η αποκατάσταση της ισορροπίας δυνάμεων ανάμεσα στις φυλετικές και ενίοτε εθνικές δυνάμεις της Μεσοποταμίας, κυρίως ανάμεσα στους σημιτικούς πληθυσμούς των Αράβων και των Εβραίων. Ακριβώς το φλέγον αυτό ζήτημα αναδείκνυε άμεσα η βύθιση του προαναφερόμενου πλοίου στη Σύρνα των Δωδεκανήσων, καθώς οι 800 Εβραίοι που μετέφερε σχετιζόνταν άμεσα με το σιωνιστικό κίνημα της «Εβραϊκής Παλιννόστησης», γνωστό σαν Aliyah Bet (Αλιγιά Μπετ). Το κίνημα αυτό ιστορικά χωρίζεται σε δυο περιόδους: από το 1939 έως το 1942 η πρώτη και από το 1945 έως και την αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ, το 1948, η δεύτερη. Είχε οργανωθεί από τη Mossad LeAliyah Bet, έναν κλάδο της μιλιταριστικής σιωνιστικής οργάνωσης Hagana (Αγκανά, δηλ. Άμυνα), η οποία αποτέλεσε ήδη πριν το 1948 τον πυρήνα του στρατού του μετέπειτα κράτους του Ισραήλ. Επιτελικός

και επιχειρησιακός σκοπός του κινήματος της Αλιγιά (δηλ. μεταναστευση) ήταν η παράνομη μεταφορά και εγκατάσταση εκατοντάδων χιλιάδων Εβραίων στην Παλαιστίνη, την επονομαζόμενη «Ερέτζ Ισραέλ». Αψηφούσαν έτσι την απαγόρευση της «Βρετανικής Εντολής», σε μια προσπάθεια συνεχούς διάσπασης του κλοιού των πλοίων προστασίας που είχε τοποθετήσει το Βρετανικό Ναυτικό, στην τακτική του να απομονώσει τις ακτές της Παλαιστίνης από τους Εβραίους πρόσφυγες, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν επιζήσαντες των ναζιστικών στρατοπέδων συγκέντρωσης. Ο ημερήσιος τύπος της εποχής μάς πληροφορεί ότι «το ναυαγισαν ατμόπλοιοι ονομάζεται ΑΘΗΝΑ. Είχεν επισκευασθή εις Πέραμα προ μηνών. Τούτο είχε πωληθή εις εβραϊκήν εταιρείαν, είναι δε υπό παναμαϊκήν σημαίαν. Το πλήρωμα του σκάφους, αποτελούμενον από Έλληνες ναυτικούς, εκρατήθη επί του αντιτορπιλικού ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ προς διενέργειαν ανακρίσεων επί των περιστατικών του ναυαγίου. Από τας ληφθείσας καταθέσεις συνάγεται ότι το πλοίοιον παρέλαβεν Εβραίους από νοτιοσλαβικών λιμένα με προορισμόν την Παλαιστίνην». Ποιο ήταν άραγε πραγματικά αυτό το πλοίο, το οποίο έφερε το αρχαιοπρεπές όνομα ΑΘΗΝΑ και βρέθηκε να έχει εμπλακεί σε μια παράνομη επιχείρηση μεταφοράς Εβραίων ►